

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет театру, кіно і телебачення
імені І.К. Карпенка-Карого
Бурятський державний університет
Пермський державний університет

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СОЦІОГУМАНІТАРНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Збірник матеріалів II Міжнародної науково-теоретичної конференції

від 17 грудня 2009 року

*За загальною редакцією
професора П.Ю. Сауха*

Житомир
Видавництво ЖДУ імені Івана Франка
2009

УДК 316.647.5+172.3
ББК 60.524.251+60.027+60.028.13
Т 52

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол № 4 від 23 жовтня 2009 року

Редакційна колегія:

Саух П.Ю., доктор філософських наук, професор (керівник);
Герасимчук А.А., доктор філософських наук, професор;
Поліщук О.П., доктор філософських наук; професор кафедри;
Козловець М.А., кандидат філософських наук, доцент;
Ковтун Н.М., кандидат філософських наук;
Слюсар В.М., кандидат філософських наук.

Рецензенти:

Муляр В.І., доктор філософських наук, професор ЖДТУ;
Швидак О.М., доктор історичних наук, професор ЖДУ імені Івана Франка;
Староконь Є.Г., кандидат психологічних наук, доцент ЖВІ НАУ.

Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності:
Т 52   **II Міжнародна науково-теоретична конференція (17 грудня 2009 року):**
зб. матеріалів / за заг. ред. Сауха П.Ю. – Житомир: Видавничий центр
ЖДУ імені Івана Франка, 2009. – 324 с.

У матеріалах конференції розглядаються основні аспекти філософського осмислення феномена толерантності: розкривається функціонування поняття "толерантності" у філософській, соціологічній, культурологічній, релігієзнавчій, педагогічній літературі; з'ясовуються форми та механізми проявів толерантності у сферах політичної, соціальної, культурної, релігійної, етнічної, національної, екологічної буттєвості людини; осмислюється толерантність у межах міжкультурної і внутрішньо-культурної комунікації; з'ясовуються особливості функціонування толерантності в умовах полікультурності українського суспільства.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 316.647.5+172.3
ББК 60.524.251+60.027+60.028,13

© Колектив авторів, 2009

повідомлень вони можуть вживатися як окремо, так і комплексно. Всі вони є "цеглинами" у "мистецтві expression" у процесі комунікативної взаємодії ЗМІ на засадах толерантності, якщо цього прагне комунікатор.

*Елена Симончик,
кандидат психологических
наук, старший преподаватель,
докторант
(Бурятский государственный
университет)*

**Этническая идентичность и этническая толерантность
современной молодежи
(на примере Республики Бурятия)**

В предлагаемой статье представлены материалы исследования, посвященного изучению специфики межэтнических отношений и идентичности молодежи Республики Бурятия. Опрос проводился в 2008 г. методом личного интервью среди молодежи Бурятского университета. Опрашивались представители титульного этноса (буряты) и русские. Общее число респондентов – 96 человек (60% русских и 40% бурят). Отбор респондентов, представляющих ту или иную этническую группу, осуществлялся с помощью следующего вопроса: "Человеком, какой национальности Вы себя считаете?". Устойчивость (этническая константность) и непротиворечивость этнической идентичности выявлялись по степени согласия/несогласия опрошенных, вне зависимости от их национальности, с суждениями: "Я представитель бурятского народа"; "Я представитель русского народа".

Как выяснилось, в сознании некоторой части респондентов имеет место усложненная идентичность, когда опрошенные не смогли четко

определились со своей принадлежностью к этнической группе. Наибольший процент четко определившихся с идентичностью респондентов зафиксирован среди русских. Среди респондентов, указавших в качестве своей национальности "русский (-кая) уверенно идентифицируют себя с русским народом – 92 %, одновременно относят себя к бурятскому народу – 8 %. Уверенно идентифицируют себя с бурятским народом 90 % бурят. Двойственная идентичность у них не выявлена. Существует подход, согласно которому индивид с разной степенью интенсивности этноидентичности может идентифицировать себя с одной, так и одновременно с двумя и более этническими общностями, поэтому мы не будем ограничиваться рассмотрением линейной биполярной моделью этноидентичности.

Мы использовали процедуру иерархического кластерного анализа для выявления возможных типов этнической идентичности. Кластеризацию проводили по переменным: "Я представитель бурятского народа"; "Я представитель русского народа", отдельно для русских и представителей титульного этноса. По кластерам распределение произошло следующим образом: в основном у представителей русских и бурят преобладала моноэтническая идентичность со своей группой. Биэтническая идентичность была выражена только у 8 % русского населения. Слабо выраженная идентичность была выражена у 10 % бурят. Моноэтнической идентичности с чужой группой у респондентов не встречалось. Это свидетельствует о высокой значимости этнического фактора представителей обозначенных этносов. Опрос проводился среди городских студентов, а в городах, этномобилизационные процессы отличаются большей интенсивностью, что в итоге проявляется в актуализации этнической идентичности.

Результаты нашего исследования идентичности русских, согласуются с проведенными ранее исследованиями, где отмечается, что русским в

целом сравнительно чаще присуща моноэтническая идентичность, совпадающая с их формальной этничностью [1]. Это можно объяснить тем, что в стране и в Республике Бурятия русское население преобладает. Для представителей титульных этносов, в целом характерна менее выраженная идентичность.

Степень выраженности позитивной этнической идентичности показывают следующие высказывания: "Я горжусь тем, что я бурят (-ка) / русский (-кая)". Гордость за свой этнос наиболее полно отражает позитивное эмоциональное восприятие своего народа, что является одним из важных показателей позитивной этнической идентичности. Негативная этническая идентичность проявлялась в отсутствии гордости за свой народ. Позитивный образ своей этнической группы превалирует у русских – 93 %. Сравнительно ниже показатели позитивного восприятия своего этноса у бурят. В целом можно отметить, что и у русских и у бурят превалирует позитивный образ своей этнической группы. Негативная идентичность не встречалась.

Этническая идентичность по степени выраженности может принимать различные формы от слабой до сильной, занимающей первое место в иерархии социальных идентичностей. Позитивная этноидентичность может иногда проявляться в своей крайней форме – этнической гиперидентичности. Мы выявили особенности представлений респондентов по вопросам, связанными с гиперидентичностью ("Чем большее влияние оказывают представители титульного этноса на другие народы, тем лучше для этих народов", "Для меня важно, что я представитель этноса", "В мире нет людей лучше, чем представители моего этноса"). Ответы бурятских и русских респондентов в основном смещены в сторону несогласия с данными тезисами. Таким образом фактор "гиперидентичность" не был обнаружен, что косвенно характеризует межэтнические отношения в республике.

Особое значение имеет гиперидентичность, если рассматривать её в качестве индикатора этнической напряженности. Гиперидентичность при этом может выступать как показатель стремления той или иной этнической группы к доминированию в полиэтническом регионе.

На этническую идентичность опрошенных, одним из влияющих факторов определяющих этническую ориентацию является этническая принадлежность родителей. В нашем исследовании участвовали респонденты из семей, где родители были одной национальности. В целом респонденты, являющиеся потомками таких браков идентифицируют себя по национальности родителей.

По данным опроса, осознание своей республиканской идентичности важно для респондентов Бурятии. Полное согласие с утверждением: "Я гражданин (-ка) Бурятии" высказали 67 % бурят и только 36 % русских. Более того, 21 % русских выразили несогласие с этим утверждением. Возможно, некоторая часть молодежи идентифицирует себя с россиянином. Таким образом, республиканская идентичность более важна для бурят, они в большей степени идентифицируют себя с республикой.

Одним из объяснений этого можно считать факт того, что 30 % русских на вопрос, кем они себя чувствуют, отвечают, что россиянином (70 % – русским), а буряты – 91 % – бурятом и только 9 % отвечают россиянином. Это свидетельствует о том, что этническая идентичность превалирует над российской. Мы согласны с Л. Дробижевой, которая отмечает, что "российская идентичность растет и интенсифицируется, но при этом этническая остается более значимой" [2].

У русских респондентов российская идентичность несколько уступает республиканской (30 % против 36 %). В целом можно сделать вывод, что республиканское гражданство является важным элементом идентификационного набора значительной части опрошенных респондентов. Многонациональная среда обитания заставляет людей

приобретать навыки межэтнического общения. Согласно полученным данным, большинство участников опроса не испытывают серьёзного дискомфорта от межэтнического общения.

Один из вопросов анкеты касался отношения респондентов к полному суверенитету своей республики ("Я хотел бы видеть республику независимым государством"). Большинство респондентов не согласны с этим утверждением (75 % бурят и 85 % русских). Однако часть опрошенных хотела бы видеть республику независимым государством (25 % бурят и 15 % русских). В ходе проведённого опроса большинство респондентов свое российское гражданство продекларировали как важное для них: 100 % русских и 90 % бурят, и только 10 % бурят отметили малую значимость российского гражданства.

В заключение отметим, что большинство участников опроса не испытывают серьёзного дискомфорта от межэтнического общения. У молодежи Бурятии, представляющих этнорегиональные группы, имеется позитивная идентичность с устойчивой многоуровневой этно-республиканско-российской структурой.

Список использованной литературы:

1. Прохода В., Рязанцев В. Этническая идентичность населения республик России (Карелия, Татарстан, Якутия) //Мониторинг общественного мнения. – 2007. – № 3. – С. 111-126.
2. Дробижева Л. Российская и этническая идентичность: противостояние или совместимость //Безопасность Евразии. – 2003. – №2 – С.226.

З М І С Т

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	3
Аболіна Тетяна	
Прикладна етика як складова частина соціального управління.....	6
Вандышев Валентин	
Украинский социум: толерантность, мыслепреступление, двоемыслие и иное	10
Дубасенюк Олександра	
Стан сформованості рівня толерантності у майбутніх педагогів.....	14
Ковальчук Володимир	
Толерантність як висхідний принцип виховання.....	17
Оніщенко Олена	
ПатогRAFічні студії З. Фрейда і Т. Манна у контексті гуманістичного проекту: досвід порівняльного аналізу.....	19
Осинский Иван	
Толерантность и глобализация.....	21
Стадник Микола	
Екодемографічні процеси і толерантність української спільноти.....	25
Якса Наталія	
Толерантність у контексті ідей співробітництва.....	30
Быданова Нелли	
Этика как "осуществление веры" в секулярном мире.....	33
Бик Ганна	
Проблема мучеництва в християнському анахоретстві.....	37
Бірюкова Олена	
Роль фізичного покарання у німецькій педагогіці XIX-XX століття.....	39
Вандышева-Ребро Надія, Фесенко Галина	
Вимушена толерантність.....	42
Вербанова Тетяна	
Толерантність в умовах групової соціальної ізоляції як фактор збереження психічного здоров'я.....	45
Вернудіна І.	
Естетичні та етико-психологічні основи життєтворчості особистості	48
Вітюк Ірина	
Інтегративна роль християнських свят.....	52
Галагуз Михайло	
Страх і сенс толерантності особистості та групи.....	54
Герасимович Ольга	
Понятия "язык конфликта" и "язык вражды" в профессиональной деятельности журналистов.....	57
Горохова Людмила	
Роль і місце страху в сучасному суспільстві.....	60
Гудзловенко Катерина	
Толерантність як засіб виховання молоді.....	66
Дем'янюк Олена	
Толерантність як важливий аспект соціальної адаптації молодих вчителів.....	68
Елопов Александр	
Отношение к нехристианским религиям как проблема для церкви.....	70
Заварова Надія	
Криза толерантності як віддзеркалення процесу руйнації гуманістичних засад буття (за матеріалами фільмів Л. Вісконті та Ф. Фелліні).....	74

Зарайченко В.	
Межэтническая толерантность: за и против.....	78
Застольська Вероніка	
Феномен толерантності в сучасній соціокультурній реальності.....	86
Зуєв Андрій	
Всеприйнятливість як прояв розважальності масової культури.....	89
Іщенко Олена	
Проблема толерантності в контексті нового гуманітарного стандарту.....	92
Киричевський Петро	
Толерантність як один із основних принципів життя в православних монастирях України.....	96
Кириченко Віктор	
Роль цінностей у ситуативній зміні толерантності особистості	99
Ковтун Наталія	
"Умови абсолютного добра" як основа концепції теомомної етики М. Лоського.....	102
Ковтун Юрій	
Концепція "територіального патріотизму" В. Липинського як основа становлення міжнаціональної толерантності.....	105
Козловець Микола	
Принцип бінарності у формуванні ідентичності і проблема толерантності.....	108
Кравченко Юлія	
Міждисциплінарний вимір проблеми толерантності.....	115
Кучін Яніна	
Менталітет як категоріальний імператив свідомості: архетипи та стереотипи українського характеру.....	118
Лазуріна Наталія	
Толерантність і свобода особистості – суперечливі чи сумісні?.....	122
Лачинян Лилит	
Традиционное и культурное образование как фактор построения толерантной среды.....	125
Левчук-Хмара Міла	
Етико-правовий дискурс в сучасному світі.....	132
Лісовський Петро	
Перспективи розвитку духовного капіталу: витоки, пріоритети, безпека	135
Литвинович Віктор	
Воспитание учащейся молодежи в духе толерантности и культуры мира.....	138
Лопатина Наталя	
Отрицательное влияние государственного насилия советской власти на толерантность россиян.....	145
Лютко Оксана	
Толерантність як передумова поліконфесійності.....	149
Маловицька Людмила	
Театральна маска у європейській культурі: морально-етичний вимір толерантності.....	153
Марковський Броніслав	
Феноменологія та проблема толерантності в дослідженні релігійного феномену.....	159
Мартич Руслана	
Наука і релігія: адаптивні тенденції	162

Михайлова Марина

Етико-моральні детермінанти толерантності: засади професійної компетенції та гуманізму державних службовців..... 167

Муравицький Василь

Толерантність як ідеологічний "вірус" глобалізму: релігійний контекст..... 170

Нагіленко І.

Толеранція як прояв гармонії у поглядах Піфагора та Геракліта..... 173

Назаренко Марія

Есхатологія та футурологія: сутність та історія..... 179

Никифоров Олександр

Толерантність в аспекті феномену "наближення"..... 182

Огірко Олег

Християнсько-етичне виховання особистості на засадах толерантності..... 186

Павлова Тетяна

Толерантність у громадянському суспільстві: філософський підхід Г. Гегеля..... 191

Пасічний Роман

Релігійна толерантність: погляд праворадикальних рухів України..... 195

Петракова Ірина

Проблема терпимості в філософії В. Розанова..... 197

Поліщук Олена

Художнє мислення як чинник формування толерантності людини..... 201

Попиашвили Ніно, Амірэджиби Натіа

Етніческие стереотипы и толерантность на постсоветском пространстве..... 203

Пугач Вікторія

Забезпечення толерантності у діяльності ЗМІ як детермінанта формування інформаційно-психологічної безпеки..... 207

Пшихачева Асія

Языковая толерантность в образовательном контексте..... 211

Радзіцька Віра

Проблема ідентичності та перспективи інноваційного розвитку суспільної моралі..... 218

Рибачук Наталія

Фантом толерантності..... 222

Рудницький Сергій

Інституціалізація інтересів національних меншин як прояв міжетнічної толерантності..... 225

Свінціцька Олена

Концепт "мови як мистецтва вираження" Б. Кроче та принцип толерантності у контексті комунікативної взаємодії засобами ЗМІ..... 229

Симончик Елена

Этническая идентичность и этническая толерантность современной молодежи (на примере Республики Бурятия)..... 232

Скрипник Неля

Толерантність як феномен гуманістичного виховання особистості..... 237

Слюсар Вадим

Проблема війни у філософії Ернста Юнгера..... 241

Соколовський Олег

Проблема толерантності в українському протестантському русі..... 244

Сорока Сергій	
Формування толерантності в умовах трансформації суспільства і її фактори...	248
Сорока Юлія	
Толерантність та проблематика чужого в соціологічному контексті.....	254
Стародубець Володимир	
Філософські аспекти дослідження толерантності.....	257
Стасюк Лариса	
Толерантність як визначальна засада міжконфесійного діалогу в українському суспільстві.....	259
Суходуб Тетяна	
Толерантність як цінність та проблема.....	262
Сухачов Станіслав	
Трудовий вимір толерантності сучасного українського суспільства.....	263
Терентьев А.	
Качественное естественнонаучное образование и воспитание толерантности..	266
Тимченко Катерина	
Жизненный мир и конструирование жизненного проекта личности.....	268
Фаріон Ольга	
"Екзистенція" крізь призму гуманізму та толерантності.....	272
Філь Лариса	
Толерантність як прояв комунікативної дії в онтології соціальної реальності.	275
Хабайлюк Валентина	
Амбівалентність як чинник становлення особистості.....	278
Хижняк Олександр	
Історичне і логічне в уявленнях про соціальну толерантність.....	281
Хімич Петро	
Екологічна етика П. Тутковського: пошук гармонії у відносинах людини і природи.....	284
Холод Анастасія	
Парадокс креативних молодіжних субкультур.....	286
Чорноштан Євгеній	
Релігійна толерантність як етнопсихологічна ознака української нації.....	290
Чумак Анна	
Проблема толерантності: сфери осмислення та практичного втілення.....	294
Шевлякова Алена	
Проблема нравственно-этических основ толерантности личности в условиях психиатрического процесса.....	297
Шинкаренко Елена	
Региональные особенности процесса формирования межнациональной толерантности в электоральном поведении населения.....	302
Якубов Эльмир	
Толерантность как этический принцип деятельности библиотекаря.....	307
Ярош Вікторія	
Толерантність в учнівському колективі.....	311
Яценко Костянтин	
Інформаційна агресія та її вплив на масову свідомість українців.....	315

Наукове видання

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ
ЯК СОЦІОГУМАНІТАРНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ**

Збірник матеріалів

II Міжнародної науково-теоретичної конференції

від 17 грудня 2009 року

За загальною редакцією

професора П.Ю. Сауха

Відповідальні за випуск: к. філос. наук Ковтун Н.М., к. філос. наук Слюсар В.М.

Технічний редактор: Михайлова М.О.

Комп'ютерна верстка: Свінціцька О.І.

Надруковано з оригінал-макетів авторів

Підписано до друку 02.12.09. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 18.84. Обл.вид.арк. 13.52. Наклад 100. Зам 275.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

Свідоцтво про державну реєстрацію:

Серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.

Електронна пошта (E-mail): zutoleranz@rambler.ru, zu@zu.edu.ua